

írásokból – nyilatkozza. – Megírom újra, csak másképpen.” A friss tárca-kötet 79. lapján pedig ez a szinte ars poetica-gyanús megállapítás olvasható: „[...] a huszonegyedik századi regény egyik lehetséges kiútja a részvétlenségből és közönyből az újságírói regény.” Addig pedig, amíg ez az építmény megvalósul, marad az egyik (újság)írói műfaj, a tárca megújítása. Széles skálán: a „fésületlen novellától” az aforizmán és a mikro-értekezésen keresztül egészen a politikai eszmefuttatásig. Apró szövegcsék, amelyek néha annyira belemennek a lényegbe, hogy csak úgy *porzik*...

„Ez a por él” – hangzik a *POR* Kosztolányi Dezső *Alföldi por* című munkájából származó mottójának egyik mondata, amely atmoszférikusan vonatkozik a magyar Alföld fővárosa karcos levegőjének konkrét-jelképes, egyben varázslatosá

tett megragadására a regény lapjain (szócikkeiben, történetes építőkövekében). És igaz ez magára a szöveg állagára, oszcillált eloszlására, apró darabokból való összeadódására, epikus (anekdotikus) töredezettségére is. Vagyis a román: ugyancsak él, leginkább a részleteiben. Hát a sokszor mozaikosan darabos, „időnként táblázattá, rövid tesztté, kérdőívvé” stb. változó tárcák? Bízást állítható, ez a törmelék, alkalmi termék, ez a „por” szintén él. Hat, sugárzik, működik. Néha felkavar, ritkábban bosszant. Kissé fanyar hangvételi anyag, de elevensége a széleskörű és igényes befogadás záloga. Ennél több aligha kell a valószínű író-olvasó kapcsolathoz.

ZSÁVOLYA ZOLTÁN

(*Hungarvox Kiadó, Budapest, 2003,*
397 oldal, 1800 Ft)

Kultúra

TOMÁŠ MAZAL:

Bohumil Hrabal zajos magánya

Aki elolvassa Mazal Hrabalról írt monográfiáját, nemcsak a Magyarországon is népszerű cseh író életé-

ről, műveiről tudhat meg sokat, de Csehország legújabbkori történelméről is, különösképpen az ún. „normalizáció éveiről” – egy, a fejtét írásra adó ember erkölcsi, egzisztenciális problémáin, küzdelmein keresztül. A kötet korántsem kizárólag Hrabal-rajongók és irodalomtörté-

nészek számára íródott: azoknak is érdekes lehet, akik Hrabalt és írásait kevésbé ismerik ugyan, de kíváncsiak az életére, annak tágabb kulturális, társadalmi közegére és nem utolsósorban a művek keletkezésével kapcsolatos kulisszatitkokra.

A szerző Hrabal baráti köréhez tartozott, s az író életének utolsó éveiben szinte mindenhová elkísérte: nap mint nap együtt sörözött vele törzshelyén, az Arany Tigrisben, és a kórházban töltött utolsó két hónap során is gyakran meglátogatta. Ezért olyan dolgokról számolhat be, amelyekről sem egy, az író személyesen nem ismerő kortárs, sem más, későbbi monográfusa nem tájékoztatna bennünket. Munkája ugyanakkor mégsem elfogult. Egyik nagy érdeme, hogy Hrabal életének legvisszásabb kérdéséről is ír, méghozzá az egyik legterjedelmesebb, a *Szénakazal* címet viselő fejezetben: a kommunista rezsim, közelebbről az Állambiztonsági Hatóság és az író viszonyáról, valamint publikálási lehetőségének visszanyerése, illetve annak viszonylagos biztosítása érdekében kötött kisebb-nagyobb kompromisszumairól. (Hrabal iránt az 1960-as évek végétől kezdett érdeklődni az StB, 1971-től folyamatos megfigyelés alatt állt, s a rendszer-váltás időszakáig időnként „meglátogatták”, „elbeszélgettek” vele a hatóság emberei. Az író első kötete csak 49 éves korában, 1963-ban jelenhetett meg. 1970-től hat éven át

szilenciumon volt. Az írószövetségnek 1970-től 1987-ig nem volt a tagja – egyébként a pártnak sem, mert onnan már 1946-ban kilépett.) Hrabal Husak-rezsim alatti, meglehetősen zavaros helyzetét jól jellemzi, hogy kötetei egyszerre jelentek meg szamizdat kiadásban és legálisan – utóbbiak erőteljes cenzori beavatkozás után.

Mazal az író életét és műveit nem időrendi sorrendben tekinti át; könyvének fejezeteit olyan nagyobb témák köré csoportosítja, mint például Hrabal viszonya az iváshoz, a sporthoz, a macskákhoz, a politikához, a halálhoz. Mégis összefüggő képet kapunk életéről, sőt bőségesen olvashatunk részleteket regényeiből, novelláiból és verseiből is – olyan szövegeket is, amelyek magyar nyelven e kötetben jelennek meg először. Mazal arra törekszik, hogy megmutassa Hrabal életének azon reáliáit, amelyek felhasználásából, átlényegítéséből az író művei keletkeztek. A szövegeket így önéletrajzként olvastatja velünk. Ezen a ponton érhető tetten elfogultsága: rengeteget, talán túl sokat is idéz Hrabaltól, időnként ugyanazt a részletet többször is (bár a szövegek tényleg zseniálisak). Nemcsak az idézetekben, de némely gondolatmenetben is sok az átfedés, itt talán nem ártott volna egy szigorúbb szerkesztő.

A monográfia nagy érdeme, hogy alaposan körüljárja a hrabali regények egyes kulcsfogalmainak

történetét, így például a *pábitélet* („átlényegítés”, „önvilágámítás”) vagy a *gyöngyök a mélyben* (könyvcímként is előforduló) szókapcsolatát. A kötet jegyzetapparátusa, gazdag fotóanyaga külön dicséretet érdemel, csakúgy, mint a végén helyet kapó *Enyhén kibővített életrajz*, amelyben az író életének legfontosabb eseményei vannak időrendben feltüntetve.

Sajnos kevés kötet jelenik meg manapság fordítói utószóval: ez a könyv kivételt jelent. Kocsis Péter utószava nemcsak a Hrabal-művek különféle csehországi kiadásairól, a külföldi kiadásokkal kapcsolatos jogvitákról, az íróról megjelent más monográfiákról és a kötet szerzőjéről szolgál érdekes információkkal, hanem cizellált elemzést is tartalmaz a *pábitel* szó magyarra fordításának nehézségeiről, illetve magának a fogalomnak a hrabali poétika szemzőgéből történő értelmezéséről.

FÜLEKI BEÁTA

(Fordította Kocsis Péter és Svoboda Róbert,
Sziget Könyvkiadó, 2003, 376 oldal, 2800 Ft)

KISS NOÉMI:

Tájégyakorlatok

Kiss Noémi szövegei között, Kiss Noémi *tájain* jó barangolni. Érdeemes. Már a könyv borítója is arra

ösztönzi az olvasót, hogy induljon el. Fénykép egy tájról. Kicsit *Tüskévár-hangulatú*. Nádszálak az előtérben, a kép középső harmadában egy folyam, hátul pedig fák. Nemes Nagy Ágnes-i táj. *Fák. Között*. A könyv is ilyen sokrétű. Hajlékony, reflektív és emberi, mint a nádszál; mint minden epikus írásnak, úgy e könyvnek is van egy meglévő folyása; a háttérben meghúzódo fák pedig tartást, megkockáztatot: létezés-magatartást mutatnak. Így lehet, így szabad. Ahogy Nemes Nagy Ágnes írja: „Tanulni kell. A téli fákat.” S még egy rövid idézet Nemes Nagytól: „És ködbe úszik át a fa, / akár a test emlékezetbe.” Kiss Noémi bizonyos esszéi ennek az átúzásnak mély átélésű és mívesen megfogalmazott dokumentumai.

A könyv mottója, iránytűje a következő mondat: „Ez inkább eljárás, mint forma.” A kiránduló olvasó célba ugyan nem ér, mi a fenének is kellene célba érnie, de körbejár egy nagy tájegységet. Megállapíthatja, hogy milyen nagy és ismeretlen is e földdarab.

A *Tájégyakorlatok* bizonyíték arra, hogy az igazi esszé sehogyan sem tipizálható. Az esszé van. Mint a táj is. Nem lehet megfejteni azt az átmenetet, amitől egy szöveg esszévé oldódik, mint ahogy azt is lehetetlen megmagyarázni, mi is a táj voltaképpen. Mitől táj a táj? Mitől táj a tó és a mező egyaránt? Talán azért, mert (természetesen) van. A táj lehet ide-